

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ ПІДПРИЄМЦЯ: ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК (СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ)

Актуальність теми дослідження: проблеми підприємництва та формування морально-етичних цінностей підприємства зумовлена становленням ринкових відносин, демократизації управління економічними процесами і суспільством. Багато десятиліть в Україні виробництво велося на засадах суспільної власності. В радянській Україні всі підприємства були державні. Колективність як форма суспільної власності була реалізована в системі виробничих відносин. Люди розглядали суспільну власність як «не свою», а як таку, що потребує здійснення виробничої повинності, а не повної віддачі господарності, підприємливості. Практично весь «соціалістичний період» став періодом його тіньового існування. Домінантними серед морально-етичних якостей тонкого прошарку підприємців стали скритність, звичка приховувати прибутки й уникати податки, «тіньового існування» як в економічному так і в соціокультурному плані. Існування нелегальної економіки пов'язане з руйнуванням моралі, оскільки серед населення поширюється переконання, що цілком пристойно можна прожити за рахунок неофіційної економіки. Генерація нових підприємців, що народжуються в Україні не тільки поповнює ряди нелегалів, але й намагається змінити економічну ситуацію в країні на свою користь. Рух України в бік ринку спонукається розширенням рядів підприємців за рахунок вихідців з різних соціальних груп. Переходячи в ряди підприємців, вони приносять з собою і ту мораль, яка ще донедавна була регулятором їх поведінки в попередньому соціальному оточенні. Саме на основі їх професійної моралі виробляється трудова етика підприємництва, як своєрідне, тільки даній соціальній групі людей притаманне відношення до праці, зафіксоване в комплексі моральних цінностей і норм і реалізоване в повсякденній поведінці підприємців. В умовах капіталізму ринкові відносини та підприємництво потребує нової мотивації, соціальної активності працівників, нової трудової поведінки і нової моралі. Підприємець сьогодення повинен бути готовим до рішучих дій, здатним приймати самостійні рішення і нести за них персональну відповідальність. Досвід показує, що переважно молоді люди, які не обтяжені соціалістичними формами виробництва здатні вести бізнес в сучасних умовах. Але підприємництво з його морально-етичною складовою залишається ще недосконалим, тому їх вивчення має великий сенс, бо не можна поліпшити стан справ в економіці і зробити життя людей цивілізованим без розвитку механізмів ведення підприємства, без розвитку форм демократії, світогляду та системи цінностей.

Метою дослідження є соціально-філософський аналіз формування та розвитку морально-етичних цінностей підприємства в Україні в період утвердження ринкових та демократичних відносин. Щоб досягти цієї мети треба вирішити конкретні **дослідницькі завдання:** проаналізувати сутність підприємництва як способу організації виробництва, здійснення господарської діяльності; здійснити аналіз зародження ринкових відносин в Україні, історичних і соціальних витоків вітчизняного підприємництва, особливостей його становлення та розвитку в останнє десятиріччя; сформулювати моделі управлінської діяльності з урахуванням морально-етичної характеристики підприємця; виявити формування морально-етичних характеристик підприємця в сучасному українському трансформаційному суспільстві.

Об'єктом дослідження є підприємництво як соціальний феномен, що утверджується в системі ринкових відносин;

Предметом дослідження є становлення і розвиток морально-етичних характеристик та управління цим процесом засобами зміни форм і методів підприємництва, навчання, просвітництва, культури та виховання. Поняття «підприємець» запровадив у науковий обіг французький економіст Р.Кантігтон. Головними якостями підприємця являються уміння ризикувати, передбачати майбутнє, узгоджувати можливі витрати і доходи, здатність прийняття самостійного рішення в контексті зміни економічної ситуації. Поряд з такими позитивними рисами досить помітними є негативні якості сучасних підприємців, такі як безвідповідальність за якість товарів та послуг, ухилення від сплати податків, встановлення завищених цін на товари та послуги, виготовлення товарів шкідливих здоров'ю та екології, розкрадання державної власності. Позитивні морально-етичні якості підприємців ще не утвердилися як норма їх свідомої економічної діяльності [1, с. 3-5]. В умовах становлення ринкової економіки в Україні домінуючим є шлях стихійного формування морально-етичних основ підприємницької діяльності. Про це свідчить відсутність наперед продуманих кроків самої держави шляхом реформ, чітко сформульованих цілей і завдань розгортання підприємництва в країні. Недостатня розвиненість начал підприємництва птовхає його на шлях стихійного розвитку. Отже, морально-етичні основи такого суспільства формуються шляхом спроб і помилок. Формування нового покоління підприємців постає як завдання розвитку виробництва, громадянського суспільства, а в більш широкому вимірі утвердження державності і високої української культури [2]. Підприємницька етика, як і будь-яка інша, спирається на властиву їй систему цінностей. Західні дослідники бізнес-етики вважають, що базовими в цій системі є доброчесність, сумлінність, обов'язкове виконання обіцянок, надійність, порядність, публічна підзвітність. Велику соціоморальну значущість мають такі цінності етики підприємницького бізнесу, як турбота про інших, впанування інших, соціальна відповідальність. Саме ці цінності утворюють ядро етичних кодексів всесвітньовідомих підприємницьких корпорацій США, Великобританії, Німеччини, Японії, України, Ізраїля. Однією із найвиразніших цінностей в підприємницькій етиці є соціальна відповідальність. Вона відбиває добровільну чи змушену залежність суб'єкта підприємництва від зовнішніх, насамперед соціальних, умов. Морально-етичні якості підприємців формуються в процесі функціонування, системи виховання і навчання, які спрямовані на перетворення етичних знань в моральні переконання. Моральне виховання особистості підприємця розпочинається в сім'ї. Від своїх батьків дитина одержує первинну інформацію про світ, про норми взаємовідносин з іншими людьми. Тому підприємець ще з батьківського дому несе закладені в сім'ї знання, навички, звички, характер, емоційну культуру. Заряд морально-етичних якостей, одержаних в сім'ї, впливатиме на нього усе подальше життя. Їх справу продовжують загальноосвітня школа та професійні заклади освіти. В умовах розгортання підприємницької діяльності особливу вагу має економічна освіта. Вона забезпечує відповідний рівень економічних знань підприємців, їх орієнтацію в проблемах функціонування ринкової економіки, вміння ефективно використовувати матеріальні і трудові ресурси. Знання процесів розвитку підприємництва дозволяє підприємцям значно зменшити не тільки економічний але й моральний ризик, який є постійним супутником їхньої діяльності [2]. Одним з найактуальніших завдань національної вищої освіти є підготовка кадрів, спроможних забезпечити трансформацію і розбудову всієї сфери управління фінансами і реалізації підприємницької діяльності. Необхідно формувати нове економічне мислення студентів-фахівців економічного профілю в умовах інтеграції економічним відносин. Зважаючи на це, слід розрізняти і проміжні завдання: а) розкриття для кожного спеціаліста соціально-економічних аспектів економічної підготовки особистості з урахуванням досвіду практичної роботи сучасного ВНЗ та досягнень економічної науки; б) обґрунтування необхідності постійного вдосконалення методики економічної освіти студентів у реальних умовах навчального процесу; в) активізація засобів підвищення ефективності економічної підготовки фахівців через пошук нових шляхів та вдосконалення їхньої навчальної, громадсько-практичної діяльності продуктивної праці. Поряд з цим сучасна система освіти сприяє становленню морально-етичних засад підприємництва оскільки має на меті формування розвиненої особистості. Сучасна система освіти все більше включає в себе загальнолюдські моральні цінності, сприяючи їх утвердженню в суспільстві. Виступаючи ефективним засобом реалізації загальнолюдських моральних пріоритетів, система освіти впливає на процес становлення моральної культури підприємництва [3]. Не всі підприємці підвладні впливу середньої спеціальної та вищої освіти, залишаючись за її межами. В цьому відношенні необхідна певна корекція навчальних

програм загальноосвітньої школи, а також її переорієнтація на виховання активної, цілеспрямованої діяльності особистості. Адже тільки такі особистості зможуть в подальшому досягти успіху в підприємстві.

Висновок: Базуючись на активному впровадженні інновацій і нових технологій, активному творчому пошукові і комбінаційній організації, підприємство формує суб'єкта нового типу. Морально-етичні якості підприємця формує також соціокультурне середовище, в якому здійснюється його підприємницька діяльність. Його суперечливість, непослідовність і неузгодженість в окремих структурних елементах приводить до того, що поряд з позитивними морально-етичними характеристиками нерідко формуються суперечливі і вкрай негативні якості – зарозумілість і чванство, підлість і пристосовництво, безпідставне прагнення до влади і орієнтації на швидке супер-збагачення. Подібне не може бути залишеним на самовплив. Суспільству аж ніяк не байдуже, який тип підприємця буде визначати характер виробництва і життєвого процесу. Але не зважаючи на підвищене прагнення підприємця до самостійності, процес становлення та розвитку його морально-етичних характеристик здійснюється під впливом ЗМІ, літератури і мистецтва, освіти та інше. Суспільство зацікавлене у становленні цілісної суспільно значимої системи морально-етичних цінностей, яка б заохочувала підприємництво, сприяла формуванню позитивного іміджу підприємця, слугувала надійною духовною опорою його успішної підприємницької діяльності. Важливу роль у розвитку такої системи відіграє державна і суспільна матеріальна і моральна підтримка підприємства. Така підтримка має носити системний характер і охоплювати як сферу виробничої діяльності так і сферу побуту, способу сімейного життя, виховання.

Література

1. НБУ ім. Вернадського АКОПЯН В.Г. «Морально-етичні цінності підприємця: формування та розвиток».
2. Петренко Т.В., Зеленюк В.В. «Морально-етичні аспекти формування підприємця європейського рівня» Режим доступу: www.confcontact.com/20101224/3_petrenko/php
3. Р.Олексенко «Підготовка і перепідготовка кадрів у системі економічної освіти» Вища освіта України. 2013 р. №2. с.59-67. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2013_2_13.